

Statul fundamentalist secular: Câteva reflecții critice

Mark J. CHERRY*

Rezumat: *Există o recunoaștere crescândă a faptului că sistemul tolerant al creștinismului (soft establishment)** , așa cum el exista încă în prima jumătate a secolului XX, cu rugăciuni în școlile publice și prezența simbolurilor creștine în spațiul public (ex. Cele Zece Porunci în tribunale), a fost abolit și înlocuit cu sistemul represiv (hard establishment) al unei viziuni morale și politice seculare. Presentul eseu explorează această transformare, argumentând că există o carență în recunoaștea faptului că actualele state seculare din Apus nu sunt neutre din punct de vedere religios ori moral, ci dimpotrivă, au o pornire (un „animus”) hotărât ostilă împotriva credinței în Dumnezeu. Prezența lucrare arată de ce această ideologie are un angajament special în sensul marginalizării, în mod deosebit, a*

* Prof. Univ. Dr. Mark J. Cherry este Profesor de Etică Aplicată (Catedra Dr. Patricia A. Hayes) și Profesor de Filosofie la St. Edward's University, Austin, Texas.

** Am tradus prin aproximări imperfecte precum „sistem tolerant al creștinismului” sau „sistem creștin tolerant” sintagma “soft establishment of Christianity” din original. ”The establishment”, concept specific american, reprezintă într-o exprimare sintetică, tipică aspirației limbii engleze spre maximă concizie, întregul sistem politico-social, legislativ-juridic și instituțional al statului modern. ”Soft”, la rândul lui, sugerează atitudinea blândă, tolerantă, a unui establishment bazat pe raportarea îngăduitoare a creștinismului – ca paradigmă dominantă până la mijlocul secolului XX – față de celelalte religii. Întregul establishment Occidental era fundamentat pe norme spirituale și morale creștine, fiind moștenit de la Imperiul Roman încreștinat de Constantin cel Mare și ulterior de alți împărați ortodocși (Teodosie, Iustinian etc.). Aici, soft establishment este pus în contrast cu hard establishment – sistemul dur, represiv, caracteristic oricărui tip de totalitarism. În cazul de față – totalitarismul secularismului corect politic.

moralei, discursului și imaginilor creștine. Acest lucru era de așteptat având în vedere că statul secular, ca eveniment istoric, a dezinstituționalizat (disestablished) creștinismul din dezbaterea publică (public forum) și spațiul public. Articolul se încheie cu o analiză a amplei acțiuni pe plan cultural a statului secular împotriva creștinismului ca acea religie căreia să nu i se poată permite sub nici o formă să se mai afirme din nou.

Cuvinte cheie: *Creștinism, state secular fundamentalist, secularism contemporan, relația Biserică/stat.*

1. Introducere

Occidentul post-Iluminist a fost și este marcat de o secularizare complexă, de mare amploare, pe planul culturii, al dreptului și legislației. În secolul XXI este în curs de a se produce o schimbare drastică în moralitatea seculară dominantă, de la afirmarea doar a unei separări între Biserică și Stat, la impunerea unei totale unificări între ideologia seculară și cea a statului. Țelul nu mai e doar eliminarea normelor creștine din sistemul juridic, politicile publice și discursul public, ci mai important, acolo unde reziduurile creștine nu pot fi îndepărtate, există o hotărâre fermă de a desprinde elementele rămase din creștinism de orice ancoră în transcendent, astfel încât rămășițele creștine să fie reduse la simple tradiții folclorice. De pildă, Crăciunul poate fi în continuare recunoscut public, doar cu condiția de a-l considera o simplă colecție de obiceiuri populare larg răspândite, iar nu sărbătorirea Nașterii lui Mesia al poporului Israel, Fiul Dumnezeuului Celui viu.

Discursul religios e respins, nu doar pentru că poate diviza corpul politic și fragmenta societatea în comunități aflate în profundă competiție morală, ci mai fundamental, deoarece ideologia seculară contemporană se dorește a fi „post-Dumnezeu” și fără nici o referință la transcendent. S-a produs și se produce o deplasare fundamentală, de la separarea Bisericii de Stat la dezinstituționalizarea creștinismului și instituționalizarea umanismului secular ca ideologie publică oficială. Prezentul eseu

explorează această transformare, aducând argumente în sprijinul ideii că există un eșec în a recunoaște că actualele State seculare din Apus nu sunt neutre din punct de vedere religios ori moral, ci mai degrabă au o pornire (un „*animus*”) hotărât ostilă împotriva credinței în Dumnezeu. Scopul lor este instituționalizarea prin lege a Statului fundamentalist secular¹.

2. Statul Fundamentalist Secular: o notă privind terminologia

O scurtă notă privind terminologia este oportună. Folosirea limbajului „fundamentalismului” sau „fundamentalist”, în sensul de „stat fundamentalist secular”, e menită să surprindă modul în care morala seculară dominantă caută prin intermediul legislației, al politicilor publice, precum și al standardelor discursului politic și ale corectitudinii politice, să impună în spațiul public respectarea tezelor lui moraliste specioase². Potrivit acestei definiții, instituționalizarea ca sistem socio-politic (*establishment*) a unei morale seculare sau a unei religii e recunoscută ca fundamentalistă atunci când e acceptată și impusă prin lege drept singura morală și unicul temei al rațiunii morale sau al doctrinei politice acceptabile care poate legitima și structura nu doar informarea și dezbateră publică (*public forum*), ci de asemenea și întregul spațiu public și principalele instituții sociale, inclusiv familia. Într-un stat fundamentalist islamic, premisele creștinismului nu pot fi introduse nici în dezbateră publică (de ex. discutarea politicilor publice), nici în spațiul public (de pildă expunerea publică a icoanei Învierii lui Hristos). Același lucru se petrece și într-un stat fundamentalist secular; diferența e doar că interdicția se aplică dintr-o perspectivă seculară. În ambele cazuri,

¹ Am împrumutat expresia „stat fundamentalist secular” de la H. Tristram Engelhardt Jr.

² Cf. *Oxford English Dictionary*: “a) O mișcare religioasă, ce inițial a devenit activă în rândul diferitelor grupări protestante din SUA după războiul din 1914–1918, bazată pe respectarea strictă a anumitor principii (de ex. acela că Sf. Scriptură literalmente nu poate greși) considerate fundamentale pentru credința creștină; credințele acestei mișcări. Antonime: liberalism, modernism. b) În alte religii, mai ales în Islam, o respectare la fel de strictă a unor doctrine vechi sau fundamentale, fără nici o concesie făcută evoluțiilor moderne în gândire ori moravuri”. Ediția a doua, 1989; versiunea online dec. 2011. www.oed.com/view/Entry/75498; (accesat 13 ian 2012).

discursul public e obligat să se conformeze discursului oficial instituționalizat și legiferat. Statul fundamentalist secular impune o respectare rigidă, atât în dezbateră publică, cât și discursul public în general, a principalelor lui doctrine privind libertatea, egalitatea, demnitatea umană și dreptatea socială. Statul fundamentalist secular se comportă *ca și când* intuițiile morale pe care le postulează ar fi absolut adevărate și infailibile. Statul impune prin constrângere, în chip totalitar, standardele morale după care trebuie judecate toate sistemele sociale, culturile și religiile. Aceste standarde trebuie privite, predate și respectate *ca și când* ele ar exprima adevăruri morale canonice de necontestat și *ca și când* ele ar constitui o temelie solidă pe care trebuie să se bazeze orice judecăți morale, legislații și instituții publice acceptabile derivate³.

Ca rezultat, eticile și ideologiile politice dominante ale lumii occidentale contemporane au ajuns să fie nu doar seculare, ci adesea vehement ateiste. În întreaga Europă de Vest și Americă de Nord, de pildă, există o mișcare tot mai amplă în direcția subminării oricărui prestigiu sau proeminențe a discursului religios (creștin), a contracarării influenței lui în dezbateră publică, și a eradicării religiei (creștine) din spațiul public. Atât în legislație cât și în politicile publice s-a produs și se produce o ruptură profundă față de creștinismul tradițional, pe care promotorii acestei tendințe caută în mod agresiv să-l plaseze într-un trecut îndepărtat, ca și când n-ar fi fost decât un accident nefericit, poate chiar imoral, al istoriei.

Mai general, scopul social este de a reteza orice legătură între cultura seculară contemporană și cultura creștină care a structurat Apusul vreme de peste un mileniu și jumătate.

Putem lua ca exemplu respingerea vehementă din partea seculariștilor a oricărei încercări de a permite, măcar în Preambulul Constituției Uniunii Europene propuse în 2003,

³ *Oxford English Dictionary*. Fundamentalism, „Derivate: fundamentalist (subst.) adept al fundamentalismului; de asemenea, doctrinar economic sau politic.” Ediția a 2-a, 1989; versiunea online dec. 2011. www.oecd.com/view/Enry/75498; (accesat 13 ian. 2012).

introducerea unei menționări de ordin faptic a „rădăcinilor creștine ale Europei”⁴. Sau cazul asistentei medicale britanice Caroline Petrie, creștină, care a fost suspendată pentru că s-a oferit să se roage împreună cu o pacientă⁵. În decembrie 2011, parlamentarilor americani – membri ai Camerei Reprezentanților – li s-a interzis să ureze „Crăciun Fericit” cetățenilor din circumscripțiile lor în corespondența oficială⁶.

Acest tip de secularism, în angajamentele sale etice și politico-ideologice, urmărește să inducă o cultură esențialmente diferită de cea creștină. Este o mișcare seculară, animată de un zel laicist, care manevrează în așa fel încât să izoleze creștinismul în special, ca și alte religii pe plan mai general, dar mai ales religiile monoteiste, în zona unui trecut îndepărtat, superstițios și obscurantist. Acest colaj de mișcări seculariste este decis să folosească instituțiile politice și sociale, precum și diferite structuri și concepte morale deplin secularizate, non-religioase, pentru a remodela cultura și societatea și a-L respinge pe Dumnezeu și transcendența⁷.

3. Filosofie și creștinism: o sinteză intelectuală occidentală

Contextul secular contemporan s-a născut din orientările intelectuale care au determinat evoluția creștinismului apusean⁸. Schimbările culturale ce au dus la Evul Mediu Târziu în Apus au produs o cultură cu o perspectivă foarte diferită privind comportamentul cuviincios și dezvoltarea umană adecvată față de

⁴ Ian Black, *Christianity bedevils talks on EU treaty*, în ziarul *The Guardian*, luni 24 mai 2004. www.guardian.co.uk/world/2004/may/25/eu.religion

⁵ Caroline Gammell, *Nurse Caroline Petrie: I will continue praying for patients*, în ziarul *The Telegraph*, 7 feb. 2009. www.telegraph.co.uk/news/religion/4537452/Nurse-Caroline-Petrie-I-will-continue-praying-for-patients.html.

⁶ Mark Tapscoff, *Congressmen can't say 'Merry Christmas' in mail*, în *Washington Examiner*, 16 dec. 2011. <http://campaign2012.washingtonexaminer.com/blogs/beltwayconfidential/congressmen-cant-say-merry-christmas-mail/261466>.

⁷ H. Tristram Engelhardt Jr., *On the secular state*, “Politeia” 26.91 (2010), 59-79; H. Tristram Engelhardt Jr., *Religion, bioethics, and the secular state: beyond religious and secular fundamentalism*, în “Notizie di Politeia” 26.97 (2010), 59-79.

⁸ Vattimo afirmă că „Apusul e creștinism secularizat și nimic altceva. Cu alte cuvinte, dacă vrem să vorbim despre Occident, Europa, modernitate... singura noțiune pe care o putem folosi este tocmai aceea a secularizării moștenirii iudeo-creștine”. Gianni Vattimo, *After Christianity*, trad. Luca D'Isanto, New York, Columbia Univ. Press, 2002, p. 73.

creștinismul primilor cinci sute de ani. Această sinteză culturală occidentală a respins întemeierea normelor morale prin Poruncile Divine, adoptând în schimb un raționalism ce a generat atât un Dumnezeu accesibil pe cale rațională, cât și o morală întemeiată pe rațiunea omenească. Cultura occidentală ce s-a dezvoltat la începutul celui de al doilea mileniu s-a concentrat pe formularea unui cadru intelectual care a devenit Scolastica, cu accentul ei pe filosofie, mai ales pe Aristotel și comentatorii lui, mai curând decât pe călăuzirea omului către unirea personală mistică cu Dumnezeu. Apelurile la analiza filosofică și rațiunea discursivă au devenit tot mai proeminente în creștinismul occidental, pe măsură ce gânditorii vest-europeni au conceput un cadru care au crezut că va oferi baza unei unități raționale pentru diversitatea culturilor cuprinse în Apusul creștin.

Ei căutau o unitate întemeiată pe rațiunea filosofică, nu pe întâlnirea cu Dumnezeu ca Dătător al Legii, nici pe o viziune dată de teologi ca mistici. Aspirația era către o rațiune seculară, care să ofere acces pe cale filosofică la adevăruri morale universale, și să evite în același timp sectarismul ce ar fi însoțit o viziune morală creștină întemeiată pe Revelația lui Dumnezeu. Se spera că filosofia, prin rațiune, va fundamenta normele morale ale creștinismului, dar fără referire la Dumnezeul creștin⁹.

Acest mariaj dintre religie și filosofie, caracteristic creștinismului apusean, s-a născut dintr-o sinteză între gândirea aristotelică, stoicism și creștinism, apărută în secolul XIII.¹⁰ La Paris, de pildă, în 1210, cărturarii creștini au primit cu entuziasm lucrările lui Aristotel publicate în acel an în latină, rezultatul fiind

⁹ Avertismentele împotriva întemeierii vieții morale pe analiza filosofică sunt frecvente în creștinismul Ortodox. De pildă, în Epistola Sf. Ap. Pavel către Coloseni: „Luați aminte să nu vă fure mințile cineva cu filozofia și cu deșarta înșelăciune din predania omenească, după înțeleșurile cele slabe ale lumii și nu după Hristos. Căci întru El locuiește, trupește, toată plinătatea Dumnezeirii, și sunteți deplini întru El... Îngropați fiind împreună cu El prin botez, cu El ați și înviat prin credința în lucrarea lui Dumnezeu, Cel ce L-a înviat pe El din morți” (2: 8-12).

¹⁰ În sistemul creștin scolastic occidental au pătruns influențe neoplatonice importante prin Boethius, Proclu și alții. Vezi David Bradshaw, *Aristotle East and West: Metaphysics and the Division of Christendom*, Cambridge Univ. Press, 2004.

o fuziune profundă între filosofia păgână greacă și creștinismul occidental. Mai cu seamă în creștinismul apusean al Evului Mediu Târziu, așa cum o ilustrează Toma d'Aquino (1227-1274), aceste intuiții intelectuale au fost încorporate în doctrina teologică creștină. Această împreunare fatală a creat o încredere în rațiune la fel de ferventă pe cât fusese înainte credința în Dumnezeu. O asemenea credință în rațiune a făcut posibil ca creștinismul apusean să joace rolul unei forțe motrice în filosofie – geneza a ceea ce avea să devină cultura seculară contemporană. De pildă, teologia Romano-Catolică susține că omul e capabil să discearnă adevărul moral obiectiv pe cale rațională, adică prin intermediul analizei și argumentației filosofice. Ca urmare, această teologie a căpătat o turnură categoric filosofică.¹¹ Preceptele morale ce nu puteau fi justificate în termenii rațiunii discursive au fost puse în discuție în mod critic. Treptat, Apusul creștin și-a pierdut temeiul mistic care este central pentru experiența lui Dumnezeu în viața lumii creștinismului tradițional.

Un astfel de accent pus pe analiza filosofică seculară a dus la ateismul metodologic subiacent care azi colorează înseși contururile modului în care trebuie să evaluăm deliberarea publică privind morala și politica socială. Acest ateism stabilește criteriile de judecată ale dezbaterii sociale „acceptabile” și ale obiectivelor politicilor publice „corecte”, abordările „adecvate” ale discuției morale și ale scopurilor și misiunilor instituționale, precum și, mai general, ale tot ce trebuie considerat rezonabil și rațional din punct de vedere secular. În contrast, pentru creștinismul tradițional, Dumnezeu constituie punctul final necondiționat de referință epistemologică, întemeierea transcendentă a cunoașterii realității și a moralei în Ființa-în Sine.¹² Tocmai în acest conflict

¹¹ O mare parte a acestei explorări teologice s-a încadrat în rubrica generală a dreptului natural. Vezi: Thomas Aquinas, *Summa Theologica*, Fathers of the English Dominican Province (trad.), New York, Benzinger Brothers, 1947, II-II, Q94, sau Francisco de Victoria, *Political Writings*, Anthony Pagden and Jeremy Lawrance (eds.), Cambridge University Press, 1992.

¹² Creștinismul tradițional este adeptul „cornului teocentric” al dilemei lui Eutifron, mai curând decât al cornului ei raționalist. În *Eutifron, sau Despre evlavie*, Platon explorează chestiunea dacă evlavie (sfințenia) e evlavioasă (sfântă) pentru că Dumnezeu voiește

dintre secular și divin constă experiența prăpastiei dintre morala seculară dominantă, care definește statul secular fundamentalist, și cea creștină tradițională, întemeiată pe Poruncile lui Dumnezeu. Programul secularismului contemporan de a fundamenta morala (și teologia morală) pe o explicație sau narațiune a ceea ce e argumentabil din punct de vedere secular – căreia apoi i se dă prioritate în dezbateră publică în raport cu orice experiență directă sau porunci ale lui Dumnezeu – face parte integrantă din procesul de instituționalizare și legiferare a statului fundamentalist secular¹³.

4. Morala seculară este anti-creștină

Secularismul contemporan are dreptate când se prezintă ca întruchipând o viziune morală separată de, și aflată în conflict cu, creștinismul tradițional. Să luăm câteva exemple de contrast între morala tradițională creștină și cea seculară. Creștinii știu că pentru sexualitate cadrul potrivit este căsătoria dintre un bărbat și o femeie; rațiunea seculară stabilește o distincție „morală” între activitatea sexuală licită și cea ilicită pe baza consimțământului individual competent.¹⁴ Creștinii știu că nunta unirea mistică

natura și conținutul evlaviei (sfînțeniei), independent de orice întemeiere pe înțelegerea omenească a raționalității, sau Dumnezeu Însuși trebuie să aprobe evlavia deoarece evlavia este normativă independent de Dumnezeu. „Ceea ce aș dori să înțeleg mai întâi este dacă ceea ce este pios sau sfânt este iubit de zei fiindcă-i sfânt, sau este sfânt fiindcă-i iubit de zei?” Plato, *The Dialogues of Plato translated into English with Analyses and Introductions by B. Jowett, M.A. in Five Volumes*, 3rd edition revised and corrected, Oxford University Press, 1892, p. 101.

¹³ H.T. Engelhardt Jr., *The Euthyphro's dilemma reconsidered: a variation on a theme from Brody on Halakhic method*, în M. J. Cherry and A. Iltis (eds.) “Pluralistic Casuistry: Moral Arguments, Economic Realities, and Political Theory”, Dordrecht, Springer, 2007, p. 121.

¹⁴ Relațiile trupești și procreația sunt binecuvântate în căsătorie. „Dar cum oare devin un trup? După cum ai lua partea cea mai curată a aurului și ai amesteca-o cu alt aur, tot așa și aici, unde femeia primind în ea sămânța bărbatului, crește și hrănește și în fine dă societății bărbat ieșit din ea. Copilul acela este ca o punte între bărbat și femeie, astfel că toți acești trei: bărbat, femeie și copil sunt un trup, copilul unind pe amândoi de ambele părți.” (În articolul original este citată ediția: St. John Chrysostom, *Homily XII on Colossians iv 12, 13*, “Nicene and Post-Nicene Fathers” first series, vol. 13, edit. Schaff, Peabody, Hendrickson, 2004, p. 319. Trad. română cf.: *Comentariile sau explicarea Epistolei către Coloseni, I și II Tesaloniceni, a celui între Sfinți Părințele nostru Ioan Chrisostom, Arhiepiscopul Constantinopolului*, traducere din limba elină, ediția de Oxonia, 1855, de

dintre soț și soție având drept țel binecuvântat mântuirea; morala seculară privește căsătoria ca pe un parteneriat consensual indiferent de sexul partenerilor. De aceea statul secular fundamentalist caută să legalizeze căsătoria homosexuală. Creștinii știu că avortul reprezintă uciderea unui copil în pântecul mamei¹⁵; rațiunea seculară consideră avortul la cerere ca fiind parte integrantă a „responsabilității” parentale și a celei de „libertate” egală a femeii¹⁶. Creștinii știu că moartea trebuie abordată cu smerenie și pocăință, cu rugăciune și spovedanie, și că sinuciderea asistată medical este un păcat – uciderea de sine; morala seculară aprobă sinuciderea asistată de medici ca pe o alegere autonomă potențial bună pentru păstrarea „demnității” umane personale.¹⁷ Creștinismul înțelege cât de grav poate crima, independent de consimțământul persoanei ucise, să îndepărteze inima de orientarea ei firească spre Dumnezeu, cum se întâmplă în cazul eutanasiei voluntare. Creștinii știu că religia e o terapie spirituală în măsura în care e căutată prin pocăință și supunere față de voia lui Dumnezeu; rațiunea seculară privește religia, în cel mai bun caz, o practică ce oferă consolare psihologică celor atât de slabi încât să aibă nevoie de asemenea alinare.

Aici ne putem referi și la rolul milosteniei într-o viață creștină împlinită și corect orientată. Privită în mod corect, milostenia reprezintă orientarea sinelui către Hristos. Milostenia,

Arhim. Theodosie Athanasiu, București, Atelierele grafice I.V.Socescu, 1905, p. 152.)

¹⁵ *Didahia*, care datează din sec. I d.Hr., spune: „Să nu ucizi copil în pântec, nici pe cel născut să nu-l ucizi” (trad. rom. cf. *Învățătura celor doisprezece Apostoli*, cap. II, în *Scrierile Părinților Apostolici*, trad. Pr. D. Fecioru, Ed. IBMBOR, 1979, p. 26. Citatul original cf. Jack Sparks (ed), *The Didache*, in “The Apostolic Fathers,” R. Kraft (trans.), Minneapolis, Light and Life Publishing Company, 1978, p. 309.) Canonul 91 al Sinodului Quinisext (691 d.Hr.) spune: „Pe cele care dau doctorii provocatoare de avort și pe cele care primesc otrăvuri pierzătoare de prunci la supunem pedepsei ucigașului”. (Citatul original cf. *Quinisext Council. The Canons of the Council in Trullo (Often Called the Quinisext Council)*, in “Nicene and Post-Nicene Fathers,” second series, Vol. XIV, P. Schaff and H. Wace (eds) Peabody, Hendrickson Publishers, 1995, p. 404.)

¹⁶ „A hotărî dacă și când să devină părinte reprezintă una din cele mai intime și mai importante decizii pe care le poate lua o persoană. E o decizie care trebuie luată de femeie, familia ei și medicul ei.” ACLU: www.aclu.org/reproductive-freedom/abortion.

¹⁷ G.K. Kimsma and E. van Leeuwen, *The role of family in euthanasia decision-making*, in “*HEC Forum*” 19(2007): 365-373.

făcută după cuviință, înseamnă dăruire din dragoste de aproapele și iubire pentru Hristos. Primită cum se cuvine, milostenia te smerește în fața lui Hristos și te apropie și mai mult de Biserica Lui. Originea milosteniei trebuie să fie dragostea de Dumnezeu. Tot ce avem e de la Dumnezeu și tot ce avem e datorat lui Dumnezeu. Țelul principal al milosteniei creștine și locul ei în viața creștină nu a dreptatea socială, nici înfăptuirea Împărăției lui Dumnezeu pe pământ. Scopul milosteniei e dragostea pentru aproapele, dragostea pentru Dumnezeu și învățarea smereniei și ascultării de Dumnezeu.¹⁸ Atât Sf. Maxim Mărturisitorul (580-662) cât și Sf. Ioan Damaschin (c. 675-c.749), îndeamnă pe creștini să vadă milostenia ca o terapie pentru păcat.¹⁹ Țelul milosteniei trebuie să fie schimbarea inimii, învățarea iubirii pentru ceilalți mai mult decât cea pentru sine însuși, și smerirea de sine înaintea lui Dumnezeu.

Spre deosebire de măsurile politice vizând dreptatea socială, care extrag resurse în mod coercitiv, prin impozite, pentru a susține alocațiile de protecție socială – care generează invidia și pofta pentru bunurile și averea altora – scopul final al milosteniei creștine trebuie să fie mântuirea, atât a celui ce dăruiește cât și a celui ce primește. Urmărirea egalității și dreptății sociale esențialmente ascunde țelul crucial al milosteniei creștine, înlocuind cu o înțelegere lumească, a moralei seculare, pe cea cu

¹⁸ Sf. Teodor al Edesei: „Cel ce te-ai lepădat de grijile vieții și ai îmbrăcat lupta nevoiții, să nu poțesti a avea bogăție spre a împărți săracilor. Căci și aceasta este o amăgire a celui rău, care ne împinge la slavă deșartă, ca să încurce mintea în tot felul de ocupații. Chiar dacă ai numai pâine și apă, poți să îți câștigi cu ele plata iubirii de străini. Iar de nu ai nici acestea, ci primești pe străin numai cu gând bun și-i dai cuvânt de mângâiere, de asemenea poți să-ți câștigi plata iubirii de străini.” (Citatul în original cf. St. Theodoros the Great Ascetic, *A century of spiritual texts* in “The Philokalia”, G.E.H. Palmer, P. Sherrard, and K. Ware (eds.), St. Nikodimos and St. Makarios compilers, London, Faber and Faber Limited, 1981, p. 23. Traducerea română cf. Teodor al Edesei, *Una sută capete foarte folositoare*, c. 50, în *Filocalia*, vol. IV, trad. Pr. stavr. dr. Dumitru Stăniloae, Tipografia Arhiepiscopiei, Sibiu 1948, p. 198.)

¹⁹ St. Maximus the Confessor, *Four hundred texts on love*, în “The Philokalia,” G.E.H. Palmer, P. Sherrard, and K. Ware (eds), St. Nikodimos and St. Makarios compilers, London, Faber and Faber Limited, 1981, pp. 61-62; St John of Damaskos, *On the virtues and the vices*, in “The Philokalia”, G.E.H. Palmer, P. Sherrard, and K. Ware (eds), St. Nikodimos and St. Makarios compilers, London, Faber and Faber Limited, 1981, p. 337.

un țel transcendent. Fără iubirea de Dumnezeu și de semenii, chiar și facerea de milostenie e deșartă: „Și de-aș da toate all my goods to feed the poor ... dar dragoste nu am, nimic nu-mi folosește” (1 Cor 13: 3). Fiscalitatea impusă de stat pentru a colecta fondurile necesare programelor de asistență socială și medicală (de pildă îngrijirea sănătății finanțată de contribuabili) e incapabilă să călăuzească oamenii pe calea către Dumnezeu și mântuire. O asemenea impozitare nu face decât să corupă cetățenii prin susținerea secularismului și a perspectivei lui (i)morale asupra lumii (de exemplu, avortul finanțat din taxele de la contribuabili). Făcută corect, milostenia dimpotrivă, întărește familia creștină tradițională și îmbogățește țesătura spirituală și socială a comunității creștine. Bine rânduită, facerea de milostenie trebuie își are locul alături de rânduiala rugăciunii, postului și pocăinței.

Statul fundamentalist secular se consideră deținător al autorității de a pune sub semnul întrebării creștinismul cu a sa experiență a lui Dumnezeu, dogmă revelată, rânduiele și criteriile de dreaptă alegere și acțiune și virtute umană.²⁰ Mai ales adevărurile teologice și judecățile morale creștine sunt supuse criticii pe baza analizei filosofice a circumstanțelor culturale și sociale aflate și ele în schimbare.²¹ Se pleacă de la premisa că indivizii raționali,

²⁰ De pildă, McCormick observă că „...istoria persoanei umane îi afectează înțelegerea surselor tradiționale ale înțelepciunii morale”. Aceasta implică „...să ne luăm cultura în serios, ca solul din care crește «duhul vremii», ca un cadru pentru conștiința noastră de sine”. Peter A. Clark, *Richard McCormick, SJ and dual epistemology*, “*Christian Bioethics*” 14.3 (2008), p. 246.

²¹ “Iudaismul ortodox, la fel ca și creștinismul ortodox, nu recunoaște jurisdicția unei perspective morale independente care să poată pune în discuție în mod critic normele de comportament sprijinite pe o viață religioasă corect rânduită. În plus, nu există nici o practică academică independentă, nici ca filosofie morală, nici ca disciplină teologică universitară (de ex. teologia morală), care să poată pune în discuție ceea ce cineva cunoaște pe cale religioasă. Deși afirmațiile unei morale întemeiate religios se pot afla în conflict cu cele ale unei morale seculare ori cu cerințele filosofiei morale și ale teologiei academice, nu e acceptabil ca cele din urmă să aibă autoritatea de a le remodela pe primele.” (H.T. Engelhardt Jr., *The Euthyphro’s dilemma reconsidered: a variation on a theme from Brody on Halakhic method*, în M.J. Cherry și A. Iltis (editori), “*Pluralistic Casuistry: Moral Arguments, Economic Realities, and Political Theory*”, Dordrecht: Springer, 2007, pp. 110-111.)

din orice discrepanțe între morala seculară și viața religioasă, vor trage concluzii în defavoarea religiei și nu a secularismului.²²

5. Concluzii

G.W.F. Hegel avea dreptate: odată ce o societate încetează să mai creadă în Dumnezeu, statul fundamentalist secular devine surogatul lui Dumnezeu.²³ Odată ce realitatea și morala au fost rupte de temeiul lor ontologic divin, iar rațiunea morală însăși a devenit iremediabil pluralistă, tot ce rămâne e o pletoară de moralități, fără nici un motiv definitiv de a prefera o anumite versiune a dreptății, binelui și virtuții față de altele. Cel mult, o anumite morală poate fi instituționalizată ca sistem, legiferată și impusă coercitiv de un anumite stat. Mai mult, diverse state vor actualiza idei etice diferite, și foarte probabil incompatibile, fiecare instituționalizând prin legislație variante divergente de rațiune morală și cultură morală. Fără Dumnezeu, nu există nici un motiv definitiv, final, de a considera vreun anumite morală recunoscută oficial ca întruchipând în mod legitim dreptatea socială, opțiunile îngăduite sau desăvârșirea umană. Există doar preferințe și judecăți prudentiale individuale.

Cum am văzut, morala secularismului e radical diferită de cea creștină. Morala culturii seculare e atrofiată atât în ce privește importanța, cât și forța ei normativă. Morala seculară nu mai posedă decât acea normativitate ce derivă din impunerea ei coercitivă prin puterea legii și prin politicile publice ale unui

²² De exemplu, întrucât „sfințenia” nu mai e privită în termenii supunerii față de Dumnezeu, ci ai unui comportament compatibil cu judecățile seculare privind dreptatea, binele și virtutea, termenul de «Sfânt» nu mai e înțeles ca referindu-se la «cineva care e sfânt/îndumnezeit», ci mai curând la «o persoană extrem de bună ori îndelung-răbdătoare». (Cf. „Sfânt. 4a. O persoană cu o extraordinară sfințenie a vieții. Uneori ironic, persoană ce manifestă exterior evlavie. De asemenea, în uzul colocvial, persoană extrem de bună sau care rabdă o suferință îndelungată.” *Oxford English Dictionary*. Second edition, 1989; online version dec. 2011. www.oed.com/view/Entry/169847; accesat 26 ian. 2012.

²³ „Statul constă în marșul lui Dumnezeu prin lume, iar baza lui e puterea rațiunii care se actualizează pe sine ca voință. Când avem în vedere Ideea de Stat ... trebuie să avem în vedere Ideea, acest Dumnezeu actualizat, a în toate drepturile sale.” (citatul original cf. G.W.F. Hegel. *Elements of the Philosophy of Right*, A. Wood (ed.), H.B. Nisbet (trans.), Cambridge University Press, 1991, §258 *Additions*, p. 279.)

anume stat. Cea mai înaltă – de fapt, *singura* ei – semnificație normativă o constituie susținerea ei juridică și politică. Fără o ancoră în Dumnezeu, problematica morală e radical pipernicită. Sancțiunile contra încălcării normelor de comportament moral se reduc la nimic mai mult decât un calcul prudentțial privind pedeapsa pe care e probabil să o primești conform legii și probabilitatea de a fi prins. Nu poate exista nici un înțeles mai adânc al dictatelor moralei seculare decât ca expresii ale preferințelor ori judecăților prudentțiale individuale ale anumitor persoane sau grupuri. Morala seculară dominantă trebuie interpretată de fapt ca fiind doar acel set de intuiții morale în jurul cărora s-a creat o coaliție politică suficient de eficace încât să reușească pe plan politic să le instituționalizeze prin intermediul statului. Morala seculară comună devine doar acea morală anume care e instituționalizată prin lege.

În ciuda lipsei de fundamente, concepțiile seculare despre lume, având o determinare pur ideologică, pot pretinde în mod fraudulos că ar fi capabile să stabilească în termeni seculari modul în care omul ar trebui să se comporte *sub specie aeternitatis*. Sfera proprie a politicilor publice – și de fapt chiar forța normativă a concepțiilor seculare despre lume (de ex. discursul despre drepturile omului) și a anumitor filosofi seculari (de pildă John Rawls) – adesea dau impresia, din punct de vedere retoric, că opiniile lor ca atare ar avea putere normativă asupra agenților morali. Cu toate acestea, deși asemenea pretenții robuste privind capacitățile rațiunii stau la temelia moralei occidentale de la Scolastica secolului XIII până la filosofia morală a lui Immanuel Kant, ele nu sunt justificabile nici în termeni seculari generali. Această credință în rațiunea morală a dus la apariția unei filosofii morale care acum aspiră să creeze o listă canonică a drepturilor omului secularizat, în locul obligațiilor stabilite de Dumnezeu, în ciuda prăbușirii proiectului filosofiei morale seculare. Acolo unde semnul distinctiv al unei înțelegeri morale religioase tradiționale îl constituie un discurs privind obligațiile omului față de Dumnezeu, inclusiv poruncile privind îndatoririle față de aproapele, morala seculară încearcă să se legitimeze printr-un

discurs despre drepturile omului, demnitatea umană și dreptatea socială; un proiect care a eşuat.²⁴ Proeminența acordată discursului drepturilor omului și dreptății sociale, și înlocuirea prin acesta a discursului privind obligațiile față de Dumnezeu, în ciuda eşecului lui de a fonda o perspectivă morală canonică, e o marcă a epocii noastre post-creștine, și chiar post-religioase, și a triumfului culturii seculare.

Secularismul agresiv al lumii contemporane post-creștine, fie că e incapsulat în agenda socio-politică a drepturilor omului, fie în teoria politică a lui Rawls despre „dreptate ca echitate***”, funcționează ca o rutină la nivelul ideologiei laiciste: „o doctrină prescriptivă care nu e susținută de argumente raționale”. El implică o voință nietzscaneană de putere, prin care statul fundamentalist secular își afirmă propria autoritate politico-morală pentru a-și impune propria lui viziune despre morală fără nici o legitimitate reală. Statul fundamentalist secular e extrem de gelos. El e hotărât să marginalizeze credința în Dumnezeu și să abolească religia și cultura tradițională. Într-adevăr, așa cum am exemplificat, el e decis să excludă complet creștinismul și discursul creștin din dezbateră [forumul] public, scoțându-l astfel din lumea vieții publice, și consolidând și mai mult statul fundamentalist secular.

Secularismul caută să fie „după Dumnezeu”. Secularismul nu vrea să aibă nici un teren comun cu creștinismul tradițional. Morala seculară dominantă azi, fondată și promovată de statul secular fundamentalist, a dus și duce la dezvoltarea unei ideologii deplin secularizate. Statul fundamentalist secular e acum în

²⁴ H.T. Engelhardt, Jr. *The Foundations of Christian Bioethics*, Lisse, Swets & Zeitliner, 2000.

*** În original *fairness*. Conceptul intraductibil de *fair play*, tipic anglo-saxon, desemnează – după S. de Madariaga – trăsătura principală de caracter ce caracterizează spiritul englez, „atitudinea distinctivă ce-i determină reacțiile firești, spontane în fața vieții... izvorând dintr-un impuls specific, manifestându-se într-o complexă entitate psihologică... ce constituie... standardul său de comportament, cheia emoțiilor lui” (Salvador De Madariaga, *Englishmen, Frenchmen, Spaniards: An Essay in Comparative Psychology*, Oxford University Press, H. Milford, London, 1929, p. 3) (n. trad.).

Occident în ascendență. Morala comună e acum morala stabilită prin legislație și prin politicile publice. Statul fundamentalist secular, cu instituționalizarea de către el prin lege a unei anume morale seculare, caută să acopere toate sferile, să dea propria definiție binelui uman și înfloririi umane, să restructureze societatea și relațiile umane, în termenii propriei lui interpretări privind libertatea, egalitatea și demnitatea umană. Nici un domeniu al vieții nu rămâne, în principiu, în afara brațului lung al autorității statului cu ideologia lui seculară instituționalizată. Relațiile interumane cele mai importante trebuie să fie transformate astfel încât fiecare din ele să afirme acele interpretări seculare ale drepturilor omului și justiției sociale oficial recunoscute și legitimate conform acestei ideologii. În acest mod, interpretarea morală liberală seculară devine echivalentul secular al unei religii cu drepturi depline. Așa cum Hegel a observat corect: statul secular L-a uzurpat pe Dumnezeu. Ca răspuns, creștinii tradiționali trebuie să caute neîntârziat să repună în drepturi discursul și morala creștină în concepția publică și în întregul spațiu public.

(Revised English translation, abstract and references by Andrei Dîrlău)

References

1. Aristotle, *Metaphysics*, Romanian edition, transl. Șt. Bezdechi, introduction and notes D. Bădărău, Edit. Academiei, București, 1965.
2. Brunner, Emil, *Natur und Gnade. Zum Gespräch mit Karl Barth* (Nature and Grace. A Conversation with Karl Barth), J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1935.
3. Cabasilas, Nicholas, *Despre Viața în Hristos* (The Life in Christ), Romanian transl. Teodor Bodogae, Tipogr. Arhidiecezană, Sibiu, 1946.
4. Chițescu, Nicolae, *Formula: o singură fire întrupată a Logosului lui Dumnezeu* (The Formula: Only One Incarnated Nature of the

- Logos of God), in “Ortodoxia”, Review of the Romanian Patriarchate, XVII (1965), No. 3/1965.
5. Chițescu, Prof. Nicolae, *În legătură cu preoția femeii* (On the Priesthood of Women), in “Ortodoxia”, XXXI (1979), No. 2/1979.
 6. Ciobotea, Dan Ilie, *Reflexion et vie chrétienne aujourd'hui, Essais sur le rapport entre la Théologie et la Spiritualité*, Thèse de doctorat présentée à la Faculté de Théologie Protestante, Strasbourg, June 1979.
 7. Clément, Olivier, *Le Visage intérieur*, Stok/Monde ouvert, Paris, 1979.
 8. Leo I, *Sermones et epistolae*, P.L. 54.
 9. Leontius of Byzantium, *Adversus Nestorianos*, P.G. 86.
 10. Loránd, Mezey Gy., *Tradiție și contemporaneitate în dialogul ortodoxo-reformat, Debrecen, 1972* (Tradition and Contemporaneity in the Orthodox-Reformed Dialogue), Seminary paper for the PhD, Theological Institute of Bucuresti, 1978 (typed manuscript).
 11. Lossky, Vladimir, *Essai sur la théologie mystique de l'Eglise d'Orient*, Aubier, Paris, 1944.
 12. Moiescu, Patriarch Iustin, *Cuvântare ținută la alegerea ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române* (Speech on being elected as Patriarch of the Romanian Orthodox Church), in „Biserica Ortodoxă Română”, XCV (1977), No. 7–8.
 13. Schmemmann, Alexander, *For the Life of the World. Sacraments and Orthodoxy*, St Vladimir’s Seminary Press, New York, 1973.
 14. Schwartz, Eduard, *Concilium Universale Chalcedonense*, t. II, Walter de Gruyter, Berolini et Lipsiae (Berlin & Leipzig), 1936.
 15. Saint Athanasius of Alexandria, *Oratio de Incarnatione Verbi*, P.G. 25.
 16. Saint Cyril of Alexandria, *Glaphyra*, P.G. 68.
 17. Saint Gregory of Nazianzus, *Orationes*, P.G. 36.
 18. Saint Gregory of Nazianzus, *Carminum Liber I. Theologica. Poemata dogmatica*, P.G. 37.
 19. Saint Gregory of Nyssa, *De Opificio Hominis*, P.G. 44.
 20. Saint Gregory of Nyssa, *Oratio catechetica*, P.G. 45.
 21. Saint Irenaeus of Lyon, *Contra Haereses*, P.G. 7.
 22. Saint Maximus the Confessor, *Ambiguorum Liber*, P.G. 91.
 23. Saint Nikodemus the Hagiorite, *Paza celor cincii simțuri* (The

-
- Guarding of the Five Senses), Neamț Monastery Publishing House, 1826.
24. Saint Theodor of Studion, *Antirrhetic*, P.G. 99.
 25. Stăniloae, Dumitru, *Definiția dogmatică de la Chalcedon* (The Dogmatic Definition of Chalcedon), in “Ortodoxia”, Review of the Romanian Patriarchate, III (1951), No. 2—3.
 26. Stăniloae, Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă* (Orthodox Dogmatic Theology), 3 vol., Publishing House of the Biblical and Missionary Institute of the Romanian Orthodox Church, București, 1978.
 27. Stăniloae, Dumitru, *The World as Gift and Sacrament*, in „Sobornost”, No. 9, London, 1969.
 28. Theophilus of Bulgaria, *Enarratio in Evangelium Ioannis*, P.G. 123.
 29. *The Philocalia*, vol. I, Romanian ed., transl. and notes D. Stăniloae, Sibiu, 1947.
 30. Tixeront, Joseph, *Histoire des Dogmes dans l'antiquité chrétienne, vol. 3: La fin de l'age patristique (430-800)*, preface Mgr. P. Batiffol, Librairie Lecoffre Gabalda, Paris, 1928.